

EMSÂLU'L-KUR'ÂN

Ahmet BULUT*

الخلاصة

هذه الدراسة في أمثال القرآن. المثل أحد من الأنواع الأدبية المهمة في القرآن. هو ينقسم ثلاثة أقسام. الأول: أمثال قياسية أي تمثيلات، والثاني: ألفاظ جارية مجرى المثل من القرآن، والثالث: أمثال كامنة. بحث عن كل واحد منهم، وفي آخر الدراسة توجد قائمة الآثار لأمثال القرآن.

Bu konu, Kur'ân'a dair en mühim edebî nev'ilerden biridir.

Dil, edebiyat ve tefsir âlimleri emsâlu'l-Kur'ân ile üç şeyi kasetmişlerdir:

a) Kur'ân'da îrâd edilen meseller:

Kur'ân'da bazı hususların kolay anlaşılması için, misaller verilmiştir. Fikrin, meselenin iyi ve doğru kavranması için îrâd edilen bu örnekler de "mesel" diye anılmıştır.

Temsil ve teşbîh yoluyla meydana gelen bu anlatıma belâgat âlimleri "et-teşbîhu'l-murekkeb" veya "temsîl" demektedirler. Ayrıca günümüzde "el-meççelu'l-kıyâsî" (c. el-emsâlu'l-kıyâsiyye) tabiri de kullanılmaktadır.

el-Emsâlu'l-kıyâsiyye denilen 'sıfat, hâl ve kıssa' ihtiva eden bu temsiller "vaşfi" ve "kışaşî" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. "Hâlî" olanlar ise, "vaşfi" grubunda mütalaa edilmektedir.

Kur'ân'dan örnekler:

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Arap Dili ve Belâgatı Öğretim Üyesi

1. "Vasf" meseller, sıfat bildirirler:

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ
كَشْكُوفَةٍ فِيهَا مِصْبَاحُ الْمِصْبَاحِ فِي رُجَا جَهِّ الرُّجَا جَهِّ كَانَتْهَا
كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يَوْقُدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ
وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارُ نُورٍ عَلَى نُورٍ
يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ
وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾

(24/35) "Allâh, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun sıfatı içinde bir ışık yanan kandile benzer. O ışık bir cam içindedir. Cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır; bu ne yalnız doğuda ve ne de batıda bulunan zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, neredeyse yağın kendisi aydınlatacak, Nur üstüne nurdur. Allâh dilediğini nuruna kavuşturur. Allâh insanlara misaller verir. O herşeyi bilendir".

Burada Allâh'ın nurunun sıfatı bir kandille örneklendirilmiştir.

2. "Kıyasî" meseller, benzer olayı hikaye ederler:

وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٦﴾
إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِكِ فَقَالُوا
إِنَّا إِلَهُكُم مُّرْسَلُونَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا
أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا كَذِبُونَ ﴿٣٨﴾ قَالُوا رَبَّنَا عَلِّمْنَا
إِنَّا لِنَكْفُرُ بِكُمْ لَكُنَّا مُبْتَلِينَ ﴿٣٩﴾ وَمَا عَلَّمْنَا إِلَّا الْبَلَاغَ الْمُبِينَ ﴿٤٠﴾

﴿٤٠﴾

(36/13-17. Bu mesel 32. âyete kadar devam etmektedir)

"İnsanlara, oraya elçiler gelen kasaba halkını misal ver. Onlara iki elçi gönder-

miştik de ikisini yalanladıkları için üçüncü biriyle desteklemiştir. Onlara "Biz size gönderilmiş elçileriz" demişlerdi. Kasaba halkı da "Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahmân da bir şey indirmemiştir. Sadece yalan söylüyorsunuz" demişlerdi. Elçiler "Bizim gerçekten size gönderilmiş elçiler olduğumuzu Rabbiniz bilmektedir. Bizim vazifemiz apaçık tebliğdir" dediler...

Burada, bir kasaba halkına gönderilen peygamberlerin dini tebliğde karşılaştıkları durum Hz. Peygamber'e anlatılmakta ve bunun örnek olarak zikredilmesi emredilmektedir.

3. "Hâlî" meseller, durum bildirirler:

مَثَلُهُ كَمَثَلِ الذِّمَى تَوَقَّدَ نَارًا قَلَمًا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
 ذَهَبَ اللَّهُ نُورُهُمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٥٠﴾
 مُمْ بِكُمْ عُنَى فَمَنْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٥١﴾ أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ
 فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَنَارٌ تَمُجُّ فَيَكْفُلُوا بِهَا بِعُتْمَهُمْ فَمَاذَا بَعَثَ اللَّهُ
 مِنَ الصَّوَارِعِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُجِيبٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٢﴾
 يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَتْ لَهُمْ مَشْوَاهِ
 وَإِذَا أظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارَهُمْ
 إِنَّا لِلَّهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٣﴾

(2/17-20) "Onların hali bir ateş yakının hali gibidir ki o ateş çevresindekileri aydınlatınca Allâh ışıklarını giderip kendilerini karanlıklar içinde, görmez kimseler halinde bırakıvermiştir. Onlar sağırlar, dilsizler, körlerdir. Artık Hakka dönmezler. Yahud onların hali gökten inen yağmura tutulmuşun hali gibidir ki onda karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek çakışı vardır. Ölüm korkusuyla yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıklarlar. Allâh dileyseydi onların işitmelerini, gözlerini de giderirdi. Şüphe yok ki, Allâh her şeye kâdirdir".

Bu âyetler münafıkların içinde buldukları durumu bildirmektedir.

Kur'ân'da bulunan el-emsâlu'l-kıyâsiyye tarzındaki âyetler şunlardır:

II/17-20, 26, 171, 174, 259, 261, 264, 265, 266, 267; III/59, 103, 116-117; VI/122; VII/40, 58, 175-176, 179, 193; IX/109-110; X/24; XIII/17, 35; XIV/18, 24-25, 26; XVI/58, 60, 74, 75-76, 92, 112-113; XVII/47, 48, 89; XVIII/32-46, 54;

XXII/30-31, 73-74; XXIV/34, 35-38, 39-40; XXV/9, 33, 39, 44; XXIX/41, 43; XXX/27, 28, 58; XXXVI/13-32, 77-81; XXXIX/27-29; XLI/39; XLIII/8, 17, 56, 57, 59; XLV/23; XLII/3, 10, 15, 38; XLVIII/29; XLIX/12; LVII/20; LIX/11-14, 15, 16, 17, 21; LXII/5; LXIII/4; LXVI/10, 11, 12; LXVII/22, 30; LXVIII/17-33; LXXIV/31, 49-51. (Temsil tarzındaki âyetler için bk. el-Mâverdi, Kitâbü emsâli'l-Qur'ân, Bursa, Ulu Câmii 1268/1; İbnu Kayyim el-Cevziyye, İcâmû'l-mûkî'in, Kâhire, 1325, I/179-228 "el-Emsâl fi'l-Qur'ân").

Burada belirtilmesi gereken önemli bir konu da, Kur'ân'da "mesel" olarak zikredildiği halde, aslında normal bir "teşbih" olan ifadelerin Kur'ân'da varlığıdır. Bunlara belâgat âlimleri "teşbihun basî" demektedirler. Örnek olarak şu âyetler verilebilir:

و حُورٌ عِينٌ . كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ (القرآن ٥٦ / ٤٤ - ٤٣) .

"İri gözlü hûriler, sedeften inciler gibi". (56/22-23).

Temsil ve teşbihlerin umûmu bu anlamıyla ele alınırsa Kur'ân'daki miktarı bin civarındadır.

Kur'ân'da, emsâlin zikredilmesinden hedef, bunların "tezekkür" (14/25), "tefekür" (59/21) ve "akledilme"sidir (29/43).

Hz. Peygamber (A.S.V.) de, emsâli, Kur'ân'daki beş vecihten birisi olarak belirtir ve bunlardan ibret alınmasını ister.

إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَى خَمْسَةِ أَوْجِهٍ ... وَاعْتَبِرُوا بِالْأَمْثَالِ .

Allâh'a itaat ve masiyetten sakınmaya delalet eden meseller, ibret, nasihat, teşvik, tezkir, va'z, ikâb, mükâfât, medih, zemm, sevâb, ta'zîm ve tahkir ihtiva etmektedirler.

Temsiller, murad edilen mânâyı akla yaklaştırıp anlamaya hazır hale getirme, gâibi müşahhas yapma, zihni hakikatları harici hakikatlar olarak sunma vasıflarına sahiptirler.

Kur'ân'daki meseller, "insan" (16/75, 76, 112; 39/29; 49/12; 59/14-17; 67/22), "hayvan" (2/171; 7/175, 176; 22/73; 29/41; 62/5), "nebat" (2/261, 265-266; 14/24-26; 18/32-44, 45; 48/29; 57/20), "kevnî ve tabiî olaylar" (2/19, 20, 264; 13/17; 14/18; 24/39, 40; 59/21) ve "masnûât" yani kullanılan aletlerden (24/35) alınmıştır.

Bu temsiller, kâinatın işleyişi ile insan mantığı arasındaki uyumun en güzel nümüneleridir. Açıkçası, Kur'ân'ın meselleri insanlar için mücerreb konulardır.

Temsillerde hakikatın cüz'î bir yanını gösterip, hakikatın külliyyetine işaret

vardır. Bu sebeble "mantık ilmi" noktasından oldukça ehemmiyetlidirler.

Emsâl, sadece Kur'ân'da değil; "Kitâb-ı Mukaddes"te de önemli bir yer tutmaktadır. (Bu konular için bk. ez-Zerkeşî, el-Burhân fî'ulûmi'l-Ḳur'ân, Kahire, 1972, I/486-495; es-Suyûtî, el-İtkân fî'ulûmi'l-Ḳur'ân, Türkçeye tercümesi: Doç. Dr. Sâkıp Yıldız, Dr. Hüseyin Avni Çelik, "Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi" İstanbul, 1987, II/337-343; Mennâ^c el-Ḳaṭṭân, Mebâhiş fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân, Beyrut, 1393/1973), s. 281-9; 'Abdu'l-Mecîd Ḳutâmiş, el-Emsâlu'l-'arabiyye, Dimaşk, 1408/1988, s. 129-156).

b) Kur'ân'dan mesel haline gelen lafızlar (elfâzun mine'l-Ḳur'ân câriyetun mecra'l-mesel):

Bunlar, başlıktan da anlaşılacağı gibi Kur'ân'dan alınmış, yeri geldikçe îrâd edilen, îrâd mahalli belirlenmiş, zamanla hakiki mesel haline geçmiş âyetlerdir. Bu âyetlere misaller:

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ (الْقُرْآنُ ٤ / ٤١٦).

"Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken o, sizin için hayırlı olur."

كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ (الْعُرْآنُ ٤ / ٤٤٩).

"Nice az bir cemiyet, daha çok bir cemiyete Allâh'ın izniyle galebe etmiştir."

ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ (الْقُرْآنُ ٤٤ / ٧٣).

"İsteyen de âciz, istenen de".

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ (الْقُرْآنُ ٥٥ / ٦٠).

"İyiliğin mükâfatı iyilikten başka mıdır?"

Kur'ân nazil olmasıyla beraber, mü'minlerin kalb ve gönüllerinde, hayat ve hafızlarında mühim bir yer işgal etmiştir. Günlük hayatlarında içiçe oldukları bu mukaddes kitabın âyetleri dillerinde bir zikir unsuru olmuş ve zamanla içinde buldukları hale uygun olarak bazı âyetlerini de temessülen kullanmışlardır. Bu âyetler de zamanla yaygınlaşarak mesel haline gelmiştir.

Mesel haline gelen bu âyetlerin bir kısmı doğrudan doğruya klasik mesel kitaplarında yer aldığı gibi, bir kısmı da edebî eserlerde bazan ne için istimal edildikleri de verilerek zikredilmiştir.

Âyetlerin hezeliyat için kullanılmamak kaydıyla mesel olarak istimalinde mahzur görülmemiştir.

Kur'ân'dan mesel olarak kullanılan âyetler (:elfâzun câriyetun mecra'l-meşel mine'l-Kur'ân), edebî san'atlardan bahseden bedî ilmine dair eserlerde "irsâlu'l-meşel (:îrâd-ı mesel, mesel getirmek, mesel vermek) konusunda ele alınmış ve işlenmiştir. Bir edebî san'at olan "iktibâs" yani Kur'ân'dan herhangi bir âyeti veya hadîslerden herhangi birini ibâre içerisinde kullanmak, şekil itibariyle irsâlu'l-meşel'e benzerse de, irsâlu'l-meşel'in iktibastan farkı mevcut bir halin benzetmeye dayalı anlatımı ile istimalinin yaygınlığıdır. Âyetlerin mesel olma tarzları ise, beyân ilmine ait eserlerde "isti'âre-i temsîliyye" grubunda mütâlaa edilmektedir.

Mesel olarak kullanılan âyetlerin, diğer Arap mesellerinde olduğu gibi genellikle bir mevridlerî yani kıssa veya vâkıaları vardır. Bu ibareler, içinde geçtiği âyetin veya âyetler grubunun en can alıcı kısımlarıdır. Daha açık bir ifadeyle, mesellerin tarifinde "halk arasında yaygın, benzetmeye dayalı, hayatta karşılaşılan muhtelif hâl ve hadiselerle tatbik edilecek bir düstur taşıyan, kinayeli, veciz sözlerdir" ifadesinde mevcut bütün şartlar bu tarz âyetlerde bulunmaktadır.

Ayrıca burada belirtilmesi gereken bir husus da şudur ki, bazı meseller, âyetlerin anlamlarından istifade edilerek meydana getirilmişlerdir. Bu şekilde meydana getirilmiş mesellere şu örnekler verilebilir:

"Biz şah damarından daha yakınız" (50/16) âyetinden

أَقْرَبُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ .

"Şah damarından daha yakın"; "Zaten batıl ortadan kalkmaya mahkûmdur" (17/81) âyetinden

لَيْسَ لِلْبَاطِلِ أَسَاسٌ .

"Batılın bir temeli yoktur."

(Konuyla ilgili b., eş-Se'âlebî'nin el-İcâz ve'l-İcâz ile Haşşu'l-hâşş fi'l-em-sâlî; İbn Ma'sûm, Envâru'r-rebî' fi envâ'il-bedî', Tahran 1304; el-İbşîhî, el-Mustaṭraf fi kulli fennin mustaṭraf, Bursa, Haraççioğlu 1023; Ebu'l-Faḍl el-Mî-kâlî, Nubez min te'lifi emsâli'l-Emir Ebi'l-Faḍl el-Mîkâlî, Berlin, 8668 (We 1786/3).

c) Gizli meseller (el-Emsâlu'l-kâmine):

Bazı müellifler (bk. es-Suyûtî, e'l-İtkân, Kâhire, 1278, I/154-155; Taşköprî-zâde, Miftâhu's-sa'âde, Kâhire, 1968, II/539-540), halk arasında yaygın bazı mesellere, lafızları farklı olmakla beraber mânâları tevâfuk eden âyetlerde âdetâ gizli meseller bulunduğunu farzetmişlerdir. Msl.

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِيهِ (الْقُرْآنُ ٤/١٤٣).

"Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır" âyeti

كَمَا تَدِينُ تُدَانَ.

"Davrandığın gibi sana davranırlar" meselinin mânâsını, yine

وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاخِرًا كُفْرًا (الْقُرْآنُ ٧١/٤٧).

"Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmaz(lar)" âyeti ile

لَا تَلِدُ الْحَيَّةُ إِلَّا الْحَيَّةَ.

"Yılan ancak yılan doğurur" meselinin mânâsını ihtivâ etmektedir. İşte bu âyetlerin mânâca mesellere müşâbih olanlarına el-emşâlu'l-kâmine denilmiştir.

Emsâlu'l-Kur'ân'a dair eserler:

1. Muhammed b. İdrîs b. el-^cAbbâs eş-Şâfi^{cî} el-Ğureşî (Gazze 150/767-Fustat 204/820).

Cevâbâtü'l-emşâli'l-kâ'ine fi Kitâbillâhi te^câlâ ^cani'l-İmâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi^{cî}:

Berlin 459/5, 39^b-53^a (Lbg. 694, bk. W. Ahlwardt, Die Handschriften-verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, Verzeichnisse der arabischen Handschriften, Sicbenter Band, Berlin, 1895.)

2. Ebu'l-Ğâsım el-Cuneyd b. Muhammed b. el-Cuneyd en-Nihâvendî el-Bağdadî el-Ğavârîrî (Bağdat - 298/910, 296, 297).

K. emşâli'l-Ğur'ân. Eserin ismi İbnu'n-Nedîm'in Kitâbu'l-fihrist'inin Flügel (Leipzig, 1871) tab'ı sh. 186'da geçmektedir.

3. Ebû^cAbdillâh Muhammed b. ^cAlî b. el-Ğasen b. Beşîr el-Ğakîm et-Tirmizî (vefatı tahminen 320/832):

Kitâbu'l-emşâl mine'l-Kitâb ve's-sunne:

Es'ad efendî 1479 (şimdi Türk-İslâm Eserleri Müzesi 2032'de), 174^a-231^a, 1118 h., fotoğrafı Kâhire, Dâru'l-kutubi'l-mişriyye b. 21816'dadır.

Paris, Bib. Nat. 5018, 141-185 yk., tahminen VIII. asır (bk. E. Blochet, Catalogue des manuscrits arabes des nouvelles acquisitions (1884-1924), (Paris, 1925). Fotoğrafı, Kâhire, Dâru'l-kutubi'l-mişriyye b. 21817'dedir.

Kalkütta, The collection of the Royal Asiatic Society of Bengal 1056/1, 1-81 yk., tahminen XI-XII. asır, eserin adı "el-Emsâl li-ehl'l-ğakâ'ik" olarak verilmektedir (bk. Wladimir Ivanow, M. Hidayet Hosain, Catalogue of the Arabic manuscripts in the collection of the Royal As. Soc. of Bengal, Kalkütta, 1939).

Bu eser, °Alî Muhammed el-Becâvî tarafından, Kâhire, 1975'de, Dârû nahđati Mısr li't-ıtab° isimli yayınevince 287 sh. olarak basılmıştır.

4. Ebû °Abdillâh İbrâhîm Nıftaveyhi b. Muḥammed b. °Arafe b. Suleymân el-Ezdî (Vâsıt 244/858- Bağdat 323/935).

Kitâbu emşâli'l-Kur'ân. Bu eser, Yâḫut el-Ḥamevî'nin İrşâdu'l-erîb (Kâhire, 1936) ikinci tab'ının I/272 ve es-Suyûtî'nin Buğyetu'l-vu°ât'ı (Kâhire, 1326) sh. 188'de zikredilir. Ayrıca bk. Fuat Sezgin, GAS: Geschichte des arabischen Shrifttums, Leiden, 1967, vd., VIII, 151.

5. Ebû °Abdirrahmân Muḥammed b. el-Ḥuseyn b. Muḥammed b. Mûsâ es-Sulemî el-Ezdî en-Nisâbûrî (325/937-Nisâbûr) 412/1021).

Kitâbu emşâli'l-Kur'ân. Eserin adı, Kâtip Çelebi'nin Keşfu'z-zunûn'u Flügel tab'ı (Leipzig-Londra, 1835-1858) I, 436 ve Yaltkaya-Bilge tab'ı (İstanbul, 1941-1943) I, 168'de geçer.

6. Ebû Mansûr °Abdumelik b. Muḥammed es-°Se°âlibî (-429/1038).

Kitâbu'l-emşâl bi-âyât mine'l-Kur'ân ve aḥbâr °anı'n-Nebî ve kelâmi'l-°Arab ve udebâ'î'l-°Acem. Bk. GAS VIII, 235.

7. Ebu'l-Ḥasen °Alî b. Muḥammed b. Ḥabîb el-Başrî el-Mâverdı (Basra 364/975 - Bağdat 450/1058).

Kitâbu emşâli'l-Kur'ân (Keşf, Flügel, I, 436, Yaltkaya-Bilge, I, 168).

Bursa, Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Ulu Câmîi 1268/1, 148x208 (120x175) mm., 51 yk., 21 str., nesih, tahminen VII-VIII. asır, sonu eksiktir.

8. Muhezzebuddîn Muḥammed b. °Alî b. °Alî el-Ḥillî, Ebû Tâlib el-Ḥaymî (549/1154 - 642/1245, 641).

Kitâbu emşâli'l-Kur'ân. Eserin ismi, Buğyetu'l-vu°ât, sh. 78'de geçmektedir.

9. Ebû °Abdillâh Muḥammed b. Ebî Bkr b. Eyyûb b. Ḳayyim el-Cevziyye el-Ḥanbelî (- 751/1350, 754).

Kitâbu emşâli'l-Kur'ân (bk. Keşf, Flügel, I, 436, Yaltkaya-Bilge, I, 168).

Bağdat, Mektebetu'l-Evkâfi'l-°âmme 6685/1, 160x220 mm. (bk. M. Es°ad Ṭalas, el-Keşşâf °an maḥtûṭâti Ḥazâ'ini kutubi'l-Evkâf, Bağdat, 1372/1953, sh. 270, no: 3313). Bu eser, Mekke, 1980'de basılmıştır.

Bu eser müellifin İ°lâmu'l-mûki°in adlı kitabının bir bölümüdür (bk. Kâhire, 1325, I, 179-228, "el-Emsâl fi'l-Kur'ân).

10. Bedruddîn Ḥasen b. Furât (754/1353).

Ḳurâdatu'l-ibrîz fi'l-emşâli'l-mustahrace mine'l-Kitâbi'l-°azîz. Eserin ismi Keşf, Flügel, IV, 508, Yaltkaya-Bilge, II, 1323'de geçer.

11. Celâluddin ^cAbdirrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî (- 911/1505).

a) Vağ^cu'l-esel fi ğarbi'l-meşel fi cevâz an yadribe fi'l-mevâ^ciz ve'l-huṭab mine'l-Kitâb ve's-Sunneti'l-meşel:

Reisülküttâb 1152/6, 34-39 yk., 1113 h., nesih.

Süleymâniye 1030/42, 286-288 yk., 31 str., nesih, tahmînen XI. asır.

Berlin 8722/65, 233-239 yk. (pm. 407, Ahlwardt, VII, 623).

b) Kitâbu ref'i'l-libâs ve keşfi'l-iltibâs fi ğarbi'l-meşel mine'l-Ḳur'ân ve'l-iḳtibâs. Eserin ismi, Keşf, Flügel, III, 475, Yaltkaya-Bilge, I, 190'da geçür.

Hacı Mahmud 1708/12, 102-122 yk., 23 str., 1151 h., nesih, Ali b. Mustafa, Çorlu.

Lala İsmâil 680/16, 149-167 yk., 23 str., nesih, tahminen X. asır.

12. Aḫmed b. ^cAbdillâh el-Kûzikinânî en-Necefî (- 1327/1909).

Risâle fi emşâli'l-Ḳur'ân. Bu risâle müellifi tarafından Ravḍatu'l-emşâl ün-vâniyle şerhedilmiştir.

Ravdatu'l-emşâl, İrân'da taşbasma olarak 1324'de neşredilmiş olup, yazması, Necef, Raḍavî Kütüphanesi 787'de bulunmaktadır (bk. Carl Brockelmann, GAL S: Geschichte der arabischen Litteratur, Supplementband, Leiden, 1937-1939, II, 984, 9).

13. Muḫammed Ṭâhir el-Müsevî, esas adı: Seyfuddîn el-^cAlevî el-Kâzimî'dir.

Emsâlu'l-Ḳur'ân, Bağdat, 1960 (bk. G. ^cAvâd, Mu^ccemu'l-mu'ellifin el-^cİ-râkiyyîn, (1800-1969), Bağdat, 1969, II, 72).

14. Munîr el-Ḳâdî, el-Meşel fi'l-Ḳur'âni'l-kerîm, Mecelletu'l-Mecma^ci'l-^cİlmi'l-^cİrâkî, 7, 1960.

15. Muḫammed b. Şerîf, el-Emsâl fi'l-Ḳur'ân, Kâhire, 1964.

16. Muḫammed Câbir el-Feyyâz, el-Emsâl fi'l-Ḳur'âni'l-kerîm, master çalışması, Kâhire, Câmi^catu ^cAyn Şems, Kulliyatu'l-âdâb, 1968 (bk. el-Mevrid, mecelletun turaşiyya faşliyye, Bağdad, 7, 1, 1978, 263).

17. ^cAbdurrahmân Maḫmûd ^cAbdillâh, el-Meşel fi'l-Ḳur'ân ve'l-Kitâbi'l-muḳaddes, master çalışması, Bağdad, Câmi^catu Bağdad, Kulliyatu'l-âdâb, 1971 (bk. el-Mevrid, 7, 1, 1978, 262.)

EKLER:

12) A) ^cAlî Aşğar Hikmet, Emsâlu'l-Ḳur'ân, Tahran, 1955. Eser farsçadır.

14) A) Nûru'l-Haḳḳ Tenvîr, Emsâlu'l-Ḳur'ân ve eşeruhâ fi'l-edebî'l-^carabî ile'l-ğarnî's-sâlişî'l-hicrî, Câmi^catu'l-Kâhire, Kulliyetu Dâri'l-^culûm, 1962, master çalışmasıdır.